

УДК 007.52:347.72(497.11)

doi 10.7251/PR7125677P

Оригинални научни чланак

РЕГУЛИСАЊЕ УПОТРЕБЕ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У УПОРЕДНОМ ПРАВУ¹

Проф. др Јелена Ђеранић Перишић²

Анстракт: У упоредном праву искристалисала су се три приступа у погледу регулисања употребе вештачке интелигенције (ВИ). Најпре, Сједињене Америчке Државе определиле су за тзв. тржишни модел (који се колоквијално назива и „каубојски модел“) на основу кога само тржиште, тј. захтеви тржишта регулишу употребу ВИ. Затим, у Народној Републици Кини на снази је тзв. државни модел који подразумева да држава, тј. централна власт уређује употребу ВИ. Напошетку, Европска унија одлучила се за модел заснован на праву, другим речима, за приступ на основу кога се правним актима ЕУ уређује употреба ВИ. Следствено таквом приступу, у Европској унији је у мају 2024. године усвојен Акт о вештачкој интелигенцији. Овај акт ступио је на снагу двадесет дана од објављивања у Службеном листу ЕУ, 12. јула 2024, а почеће да се примењује у потпуности од 2. августа 2026. Акт о ВИ представља прву свеобухватну уредбу на свету о ВИ. Циљ Акта је да осигура да ВИ која се развија и користи у ЕУ буде поуздана и обезбеди

¹ Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада Института за упоредно право који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2024. години (евиденциони број: 451-03-66/2024-03/200049 од 5. 2. 2024).

² Ванредни професор Факултета правних наука Универзитета „Апеирон“, Бања Лука. Научни саветник Института за упоредно право, Београд. ceranicj@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1465-510X>.

мере за заштиту основних људских права. У раду биће анализирана три поменута модела регулисања употребе ВИ. Осим тога биће размотрен и правни оквир регулисања ВИ у Републици Србији.

Кључне речи: вештачка интелигенција, упоредно право, Европска унија, Сједињене Америчке Државе, Народна Република Кина, Акт о вештачкој интелигенцији.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Широј јавности вештачка интелигенција (ВИ) постаје позната пре две године са појавом *ChatGPT*-ја, језичког модела који је креирала компанија *OpenAI*.³ *ChatGPT* представља напредни модел генеративне ВИ који омогућава генерисање одговора на природном језику у односу на различита питања корисника. Његова примарна функција огледа се у моделовању језика, што подразумева креирање вероватних модела способних да прецизно предвиђају наредну реч у лингвистичком низу, ослањајући се на контекст претходних израза. Захваљујући оваквом приступу, систем је у стању да у веома кратком временском року генерише кохерентан текст на различитим језицима, у различитом формату и о широком спектру тема. Међутим, генеративна ВИ, која је основа *ChatGPT*-ја, представља само један тип ВИ. Различите апликације ВИ већ су дуге време присутне у свакодневном животу, као што су алгоритми које користе друштвене мреже за препоручивање садржаја, предиктивна аналитика у финансијама и програми који дијагностикују и персонализују терапије у медицини.

Трансформативна природа технологије ВИ је таква да има потенцијал да суштински измени различите аспекте људског живота, штавише да измени саму реалност и улогу људи у њој.⁴

Европска унија одавно је препознала значај ВИ за унапређење различитих сфера живота. У том смислу Европска комисија је објавила

³ A. Živković, „Computer programs legal protection framework with special reference to Artificial Intelligence ChatGPT”, *Strani pravni život* 3/2024, 317–338. DOI: https://doi.org/10.56461/SPZ_24301KJ

⁴ J. Ceranic Perisic, „Digital transformation: Regulation of Artificial Intelligence in the European Union”, *15th Network Europe Conference European Integration in Times of Security Challenges* (eds. A. Kellerhals., T. Baumgartner, F. Ademi), EIZ Publishing, Zurich 2015, 149, DOI: <https://doi.org/10.36862/eiz-784>

Белу књигу о вештачкој интелигенцији⁵ у којој је посебна пажња посвећена значају ВИ за унапређење здравства, националне безбедности, индустрије, производње и пољопривреде. Међутим, ВИ представља загонетку за правнике и академску заједницу широм света.⁶ Вештачка интелигенција и даље представља несигурно и непредвидиво подручје, а њена имплементација може изазвати различите правне изазове у остваривању различитих права, а посебно у примени принципа једнакости и недискриминације, као универзалних вредности права.⁷

Стога индустријски развој технологија ВИ постаје ново поље жестоких сукоба међу глобалним актерима који овом питању приступају на различите начине. Еволуција технологија ВИ је тако брза да, упркос напорима појединих глобалних актера, законодавни оквир не може да је испрати. Европска унија је несумњиво лидер у регулисању технологија ВИ, што је видљиво и кроз законодавне иницијативе ЕУ у вези са ВИ.

Када је реч о приступу регулисања примене ВИ, у упоредном праву су се искристалисала три модела која почивају на дијаметрално супротним основама.

Први модел, за који су се определиле Сједињене Америчке Државе (САД), назива се тржишни модел. На основу овог модела само тржиште, односно закони тржишта регулишу примену ВИ. Основни недостатак овог модела, који се колоквијално назива и „каубојски”, огледа се у томе што не почива на праву, већ на пракси. Ипак његова највећа предност је што може ефикасно да одговори на потребе самог тржишта ВИ, како у погледу развоја, тако и у погледу примене ВИ.

Други модел, познатији као државни модел, се примењује у Народној Републици Кини. За њега је карактеристично да сама држава, односно централна власт, уређује примену ВИ. Упркос одређеним недостацима, и овај модел се у пракси показује као прилично ефикасан.

⁵ White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust of 19 February 2020, COM (2020) 65 final.

⁶ Glintić M., „Insurance market response to challenges imposed by Artificial Intelligence”, *Causation of Damages, Damage Compensation and Insurance* (eds. M. Glintić, D. Obradović), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024, 33.

⁷ A. Mihajlović, V. Ćorić, „Artificial Intelligence and discrimination – strengths and weaknesses of the current European anti-discrimination legal framework”, *Regional Law Review* (eds. J. Kostić, A. Rodina, T. Russo), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024, 9, DOI: https://doi.org/10.56461/iup_rlr.2024.5.ch2

И трећи модел је заснован на праву и поштовању људских права. Овај модел развијан је под окриљем ЕУ и Савета Европе. Примена ВИ регулише се правно обавезујућим инструментима, другим речима, само право ЕУ регулише примену ВИ.

У овом раду биће анализирана ова три поменута модела регулисања употребе ВИ, са посебним акцентом на европски модел. Иако амерички, кинески и европски модел нису једини модели регулисања употребе ВИ у упоредном праву, већина осталих представљају варијације једног од ова три модела. Напоследку биће размотрен правни оквир регулисања ВИ у Републици Србији.

2. СЈЕДИЊЕНЕ АМЕРИЧКЕ ДРЖАВЕ

Регулисање употребе вештачке интелигенције у Сједињеним Америчким Државама почива на захтевима тржишта. У САД не постоји један свеобухватан федерални закон који регулише употребу вештачке интелигенције, али постоји растући број иницијатива на федералном и државном нивоу, као и смернице које издају надлежне институције.⁸ Приступ који се искристалисао у САД је заснован на балансу између иновација, тржишне конкуренције. Људска права остају ипак у другом плану.

2. 1. Иницијативе на федералном нивоу

Извршна уредба о вештачкој интелигенцији (енг. *Executive Order on the Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of AI*)⁹ коју је у октобру 2023. године потписао тадашњи председник САД поставља смернице за безбедан развој и примену ВИ. Ова уредба предвиђа:

- Обавезу великих компанија да обавесте владу о развоју напредних система ВИ;
- Безбедносна тестирања модела ВИ пре комерцијалне употребе;
- Заштиту приватности корисника;
- Забрану дискриминаторне употребе ВИ у запошљавању, здравству и становању.

8 <https://www.whitecase.com/insight-our-thinking/ai-watch-global-regulatory-tracker-united-states>, приступ 31. 5. 2025.

9 <https://www.federalregister.gov/documents/2023/11/01/2023-24283/safe-secure-and-trustworthy-development-and-use-of-artificial-intelligence>, приступ 31. 5. 2025.

У Конгресу се разматра више предлога закона, попут Декларације о правима у ери вештачке интелигенције (енг. *AI Bill of Rights*), коју је предложила Канцеларија Беле куће за науку и технологију. Она обухвата пет основних права: заштиту од пристрасности алгоритама, објашњивост система, приватност података, могућност људске контроле и заштиту од злоупотреба.

2. 2. Савезне агенције

Федерална трговинска комисија активно прати употребу ВИ у потрошачким производима, посебно у вези с обмањујућом или дискриминаторном употребом. Компаније могу бити санкционисане ако не информишу потрошаче о употреби ВИ или ако крше законе о заштити приватности и потрошача.

Национални институт за стандарде и технологију развио је 2023. године оквир за управљање ризицима (енг. *AI Risk Management Framework*)¹⁰ — оквир који помаже организацијама да идентификују, процене и управљају ризицима повезаним са системима ВИ.

2. 3. Иницијативе појединих савезних држава

Поједине државе САД, попут Калифорније, Њујорка и Илиноиса, доносе сопствене законе. Држава Калифорнија има строге прописе о заштити података, који се примењују и на ВИ. Држава Њујорк тражи транспарентност у коришћењу ВИ у процесима запошљавања. Држава Илиноис регулише употребу биометријских података, што се односи и на системе ВИ за препознавање лица.

3. НАРОДНА РЕПУБЛИКА КИНА

Народна Република Кина је међу водећим државама како у погледу развоја, тако и у контексту примене ВИ. Регулисање ВИ у Народној Републици Кини почива на комбинацији снажне подршке технолошким иновацијама са централизованом државном контролом, посебно у погледу безбедности, етике и друштвене стабилности.¹¹

¹⁰ <https://www.nist.gov/itl/ai-risk-management-framework>, приступ 31. 5. 2025.

¹¹ „Shape of China’s AI regulations and prospects”, <https://law.asia/china-ai-regulations-legislation-compliance-future-prospects/>, приступ 31. 5. 2025.

Закон о заштити личних података (енг. *Personal Information Protection Law*)¹² из 2021. године представља кинески пандан Општој уредби о заштити података у Европској унији. Овај закон поставља строге услове за прикупљање, обраду и пренос личних података, што директно утиче на системе ВИ који користе велике количине таквих података. Закон уводи начела као што су минимизација података, сагласност корисника и трнаспарентност алгоритама.

Кинеска администрација за сајбер простор донела је 2022. године правила која захтевају да се алгоритми који утичу на информисање и понашање корисника региструју код власти. Компаније су обавезне да корисницима омогуће опцију искључивања персонализованих препорука и да осигура да алгоритми не промовишу садржај који нарушава јавни ред или пропагира „непожељне вредности“.

Народна Република Кина 2023. године доноси привремене прописе о генеративној ВИ.¹³ Ови прописи уводе обавезе за добављаче генеративне ВИ (нпр. четботове, генераторе слика и текста итд.). Међу обавезама су:

- Осигурање да садржај буде тачан и да не шири дезинформације;
- Избегавање дискриминаторних резултата;
- Промоција „позитивних вредности социјалистичког друштва“;
- Техничка сигурност и провера модела пре објављивања.

Такође је предвиђено да сви системи ВИ који комуницирају са корисницима морају јасно назначити да су генерисани ВИ.¹⁴

У погледу надлежности и контроле државе, за разлику од тзв. западних регулатива које често долазе из независних регулаторних тела, у Кини су сви прописи под снажним надзором централне власти. Кључна улога припада Кинеској администрацији за сајбер простор, Министарству за индустрију и информациону технологију, као и другим телима социјалистиче партије.

¹² <https://personalinformationprotectionlaw.com/>, приступ 31. 5. 2025.

¹³ „Shape of China’s AI regulations and prospects”, <https://law.asia/china-ai-regulations-legislation-compliance-future-prospects/>, приступ 31. 5. 2025.

¹⁴ *Ibid.*

4. ЕВРОПСКА УНИЈА

Акт о ВИ усвојен је у мају 2024. године и ступио је на снагу двадесет дана од објављивања у *Службеном листу ЕУ*, 12. јула 2024. Почеће да се примењује у потпуности од 2. августа 2026. године. У међувремену је Европска комисија донела Пакт о ВИ¹⁵ који заправо представља добровољну иницијативу која подстиче провајдере ВИ да проактивно поштују кључне обавезе Акта о ВИ и пре него што он почне званично да се примењује у ЕУ

Један од главних циљева Акта о ВИ је регулисање примене технологија ВИ у различитим секторима кроз приступ заснован на процени ризика.¹⁶ У том контексту, Акт о ВИ успоставља обавезе које се разликују у зависности од степена ризика повезаног са одређеним апликацијама ВИ. Као такав, Акт о ВИ би требало посматрати као циљани регулаторни захват, а не као широку, свеобухватну уредбу, попут Уредбе о заштитити података.^{17 18}

Акт о ВИ се може сматрати једним делом сложене регулаторне пузле,¹⁹ тј. Акт о ВИ је такође део ширег регулаторног оквира који се састоји од података, инфраструктуре и алгоритама.²⁰

Акт о ВИ прави разлику између система вештачке интелигенције (енг. *AI systems*) и модела вештачке интелигенције опште намене (енг. *General-Purpose AI models—GPAI*). Модели вештачке интелигенције опште намене су модели ВИ обучени (похрањени) са великом количином података, користећи самонадзор, који могу обављати широк спектар различитих задатака. С обзиром на комплексност и детаљност Акта о

¹⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/ai-pact>. Приступ: 31. 5. 2025.

¹⁶ Korać, V., Prlja, D., Gasmi, G., „Challenges brought on by Artificial Intelligence”, *Archaeology and Science* 17/2021, 163. DOI: https://doi.org/10.18485/arhe_apn.2021.17.10

¹⁷ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC, *OJ L* 119 of 4 May 2016.

¹⁸ J. Ceranic Perisic, 155.

¹⁹ M. Stanić, Lj. Tintor, „Human rights and Artificial Intelligence – International Public Law and Constitutional Aspects”, *Regional Law Review* (eds. J. Kostić, A. Rodina, T. Russo), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024. 169, DOI: https://doi.org/10.56461/iup_rlr.2024.5.ch2

²⁰ T. Samman, B. de Vanssay, „What to take away from the European law on Artificial Intelligence”, *Schuman Paper* 757/2024, 1.

ВИ, с једне стране, и ограниченост обима овог рада, с друге стране, у редовима који следе биће анализирани само најзначајније одребе Акта ВИ које се односе на системе ВИ.

4.1. Поље примене и дефиниције

Акт о ВИ има врло широко поље примене и изражен екстратериторијални домет, јер се примењује на сваки систем ВИ који има утицај у ЕУ, без обзира на то где је седиште његовог добављача. Конкретно, Акт о ВИ се примњује када је систем ВИ пласиран на тржиште или стављен у употребу у ЕУ, када се корисник налази у ЕУ или када се излазни подаци користе у ЕУ.²¹

Вештачка интелигенција је у Акту о ВИ дефинисана врло широко. Покрива сваки систем заснован на машинама дизајниран да функционише са различитим нивоима аутономије и који може показивати зависност након имплементације, и који, са експлицитним или имплицитним циљевима, износи закључке на основу улазних података које добија, како би генерисао излазне податке као што су предикције, садржаји, препоруке или одлуке које могу утицати на физичка или виртуелна окружења.²²

Акт о ВИ предвиђа неколико изузетака у вези са пољем примене:

- Системи и модели ВИ који су развијани и коришћени искључиво у војне и одбрамбене сврхе и сврхе националне безбедности;
- Системи и модели ВИ специфично развијани и стављани у употребу искључиво у сврху научно-истраживачког развоја;
- Сва истраживања, тестирања или развојне активности у вези са системима ВИ или моделима ВИ пре него што буду пласирани на тржиште или стављени у употребу;
- Системи ВИ који су издати под слободним и отвореним лиценцама, осим ако не спадају под забране у вези и осим у вези са захтевима транспарентности за генеративну ВИ.

²¹ Art. 2 of the Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), *OJ L 2024/1689*, 12.July 2024.

²² Art. 3 of the Regulation (EU) 2024/1689.

4. 2. Регулисање система ВИ

Акт о ВИ прави разлику између четири категорије употребе на основу нивоа ризика за здравље, безбедност и основна људска права. За сваку од категорија предвиђени су специфични захтеви за добављаче и кориснике ових системи. Категорије су:

- Забрањене праксе ВИ;
- Системи ВИ високог ризика;
- Системи ВИ ограниченог ризика;
- Системи ВИ ниског или минималног ризика.

Укратко ће бити размотрене одредбе Акта о ВИ у вези са забрањеним праксама ВИ и системима ВИ високог и ограниченог ризика. За системе ВИ ниског или минималног ризика Акт о ВИ предвиђа да државе чланице и Комисија само подстичу и олакшавају добровољне кодексе понашања.²³

4.2.1. Забрањене праксе ВИ

Акт о ВИ забрањује стављање на тржиште, стављање у употребу или коришћење следећих система ВИ (са изузецима за одређене случајеве):²⁴

- Системи ВИ који примењују сублиминалне технике²⁵ ван свести особе или намерно манипулативне или обмањујуће технике;
- Системи ВИ који искоришћавају било коју рањивост особе или специфичне групе особа због њиховог узраста, инвалидитета или специфичне социјалне или економске ситуације;
- Биометријски системи категоризације који категоризују појединачне физичке особе на основу њихових биометријских података како би извукли или претпоставили неки осетљиви атрибут;

²³ M. Veale, F.Zuiderveen Borgesius, „Demystifying the Draft EU Artificial Intelligence Act”, *Computer Law Review International* 4/2021, 97.

²⁴ Art. 5 of the Regulation (EU) 2024/1689.

²⁵ **Сублиминалне технике** представљају психолошке или маркетиншке методе које користе сензорне стимулусе (визуелне, аудитивне, аудиовизуелне) који се перципирају подсвесно, односно без свесног запажања, с циљем утицаја на когницију или понашање појединца.

- Системи ВИ за сврхе социјалног оцењивања;
- Коришћење ‘real-time’ система²⁶ за даљинску биометријску идентификацију у јавним просторима у сврху спровођења закона, уз неке важне изузетке;
- Системи ВИ за процену ризика од стране физичких лица у циљу процене или предвиђања ризика од почињења кривичног дела од стране физичког лица;
- Системи ВИ који креирају или проширују базе података о препознавању лица кроз наменско преузимање слика лица са интернета или снимака;
- Системи ВИ који изводе закључке о емоцијама физичког лица у ситуацијама везаним за радно место и образовање, уз неке изузетке.

4. 2. 2. Системи ВИ високог ризика

Регулисање система ВИ високог ризика представља срж Аката о ВИ. Акт о ВИ дефинише критеријуме за класификацију система ВИ као система високог ризика, заједно са низом обавеза и захтева за ове системе и различите заинтересоване стране у ланцу вредности, од добављача до корисника.

- Класификација система ВИ високог ризика

Акт о ВИ квалификује одређене системе ВИ као системе високог ризика који имају значајан штетан утицај на здравље, безбедност, основна права, животну средину, демократију и владавину права. Конкретно, Акт о ВИ успоставља две категорије система ВИ високог ризика: системи ВИ су обухваћени правилима ЕУ о безбедности производа (играчке, аутомобили, здравства, итд.) ако се користе као безбедносна компонента производа или су сами производ (нпр. апликација ВИ у роботизованој хирургији).²⁷

Системи ВИ су наведени у Анексу III Акта о ВИ који дефинише употребу и секторе у којима се примена ВИ сматра високо ризичном.

²⁶ **Real-time системи** (системи у реалном времену) су **рачунарски системи који морају да реагују на неки догађај унутар строго дефинисаног временског рока**. Није довољно само да систем исправно ради — **важно је и када он одради свој посао** (нпр. ваздушни јастуци, системи у авијацији итд.).

²⁷ T. Samman, B. de Vanssay, 3.

Укратко, следеће области и системи ВИ су укључени:²⁸

- Биометрија;
- Критична инфраструктура;²⁹
- Образовање и радно место;
- Приступ основним услугама;
- Спровођење закона, правда, имиграција и демократски процес.

Акт о ВИ такође омогућава добављачима система ВИ високог ризика да докажу да њихови системи не спадају у категорију високог ризика и да немају значајан утицај на процес доношења одлука. У том циљу, добављачи морају показати да испуњавају барем један од следећих услова:³⁰

- Систем ВИ је намењен за обављање унапред дефинисаног задатка по строго утврђеној процедури;
- Систем ВИ је намењен за побољшање резултата претходно обављених људских активности;
- Систем ВИ је намењен за откривање образаца доношења одлука или одступања од претходних образаца доношења одлука и није предвиђено да замени или утиче на претходно извршену људску процену, без одговарајуће људске провере;
- Систем ВИ је намењен за обављање припремног задатка за процену релевантну за сврхе употребе случајева наведених у Анексу III.

- Главни захтеви за системе ВИ високог ризика и обавезе страна у ланцу вредности ВИ.³¹

Прво, Акт о ВИ предвиђа скуп захтева за системе ВИ високог ризика, укључујући управљање ризицима, управљање подацима, техничку документацију, вођење евиденције, упутства за употребу, људски надзор, као и тачност, робусност и сајбер безбедност.

²⁸ Art. 7 of the Regulation (EU) 2024/1689.

²⁹ Критична инфраструктура представља системе, објекте, мреже и услуге који су од суштинског значаја за безбедност, здравље, економску стабилност и функционисање државе и друштва, а чији би поремећај или уништење имало озбиљне последице.

³⁰ T. amman, B. de Vanssay, 3.

³¹ Art. 16 of the Regulation (EU) 2024/1689.

Друго, Акт о ВИ намеће низ обавеза различитим заинтересованим странама унутар ланца вредности, укључујући добављаче, увознике, дистрибутере и кориснике. Такође дефинише правила за одређивање расподеле одговорности, посебно када нека од ових страна направи значајну модификацију система ВИ. Већина обавеза пребачена је на добављаче, а обухвата области као што су усклађеност и регистрација, системи управљања квалитетом, одржавање документације, евиденција, корективне акције и обавеза информисања.

4. 2. 3. Системи ВИ ограниченог ризика

Трећа категорија односи се на добављаче и кориснике генеративних система ВИ, као и кориснике система за препознавање емоција или биометријску категоризацију, који морају, између осталог, да се придржавају захтева за транспарентношћу. Што се тиче четботова, од суштинског значаја је информисати кориснике да комуницирају са системом ВИ, обезбеђујући транспарентност у вези са природом интеракције. Када је у питању генеративна ВИ, обавеза је да се одржи јасноћа и спречи збуњивање. Кључно је означити излазне податке у машински читљивом формату, како би се обезбедило да буду препознатљиви као вештачки генерисани или измењени. Што се тиче вештачки генерисаног лажног садржаја – дипфејк (енг. *deepfake*), садржај мора бити јасно означен као вештачки генерисан или измењен. Такође, важно је обавестити кориснике када такав садржај представља дело које је ненамерно уметничко, креативно, сатирично или фиктивно. Када су у питању генерисане вести, потребно је открити када је садржај вештачки генерисан или је манипулисано њиме, осим у случајевима када је садржај подвргнут људском прегледу или уређивачком надзору.³²

5. РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Република Србија, као кандидат за чланство у Европској унији, определила се за приступ ЕУ у погледу регулисања употребе ВИ. Радана група за израду законодавног оквира у области употребе ВИ ради на доношењу новог Закона о ВИ. На основу радне верзије Закона о ВИ уочава се да у свему следи приступ ЕУ у овој области.

³² T. Samman, B. de Vanssay, 4.

6. ЗАКЉУЧНИ ОСВРТ

Иако у упоредном праву постоје бројни приступи регулисању примене вештачке интелигенције, сви они би се могли подвести под три приступа, другим речима, сви они почивају на америчком, кинеском или европском моделу. Сваки од ова три приступа почива на потпуно различитим основама и принципима. Република Србија, као кандидат за чланство у ЕУ, определила се за модел који се развија под окриљем Савета Европе и Европске уније.

Регулисање вештачке интелигенције у САД је у развоју, али без централизованог закона. Уместо тога, систем се ослања на комбинацију федералних смерница, деловања агенција и прописа појединих држава. Овај тзв. „каубојски” модел лако се прилагођава законима тржишта, али је врло споран из угла заштите људских права.

Кина, пак, развија свеобухватан регулаторни оквир за употребу вештачке интелигенције, који је у служби како технолошког развоја, тако и политичке и друштвене контроле.

Када је реч о европском приступу, из перспективе остваривања и заштите људских права Акт о ВИ се перципира изузетно позитивно. Међутим, део академске и стручне јавности изражава озбиљну забринутост да је регулисање употребе ВИ унутар ЕУ отишло предалеко, у смислу прекомерног и претерано детаљног регулисања (енг. *overregulation*). Постоји оправдана бојазан да ће регулаторни приступ који је усвојила ЕУ додатно ослабити њену позицију на глобалном тржишту. Наиме, у области иновација и развоја и употребе ВИ доминантну позицију већ дуго држе САД и Кина. Стога се чини да ће са почетком примене Акта о ВИ конкурентност ЕУ бити додатно ослабљена у поређењу са позицијама САД и Кине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Veale M., Zuiderveen Borgesius F., „Demystifying the Draft EU Artificial Intelligence Act”, *Computer Law Review International* 4/2021, 97–112.
2. Glinčić M., „Insurance market response to challenges imposed by Artificial Intelligence”, *Causation of Damages, Damage Compensation and Insurance* (eds. M. Glinčić, D. Obradović), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024, 33–49;

3. Živković A., „Computer programs legal protection framework with special reference to Artificial Intelligence ChatGPT”, *Strani pravni život* 3/2024, 317–338. DOI: https://doi.org/10.56461/SPZ_24301KJ
4. Korać, V., Prlja, D., Gasmi, G., „Challenges brought on by Artificial Intelligence”, *Archaeology and Science* 17/2021, 159–165. DOI: https://doi.org/10.18485/arhe_apn.2021.17.10
5. Mihajlović A., Ćorić V., „Artificial Intelligence and discrimination – strengths and weaknesses of the current European anti-discrimination legal framework”, *Regional Law Review* (eds. J. Kostić, A. Rodina, T. Russo), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024, 9 – 29, DOI: https://doi.org/10.56461/iup_rlr.2024.5.ch2
6. Samman T., de Vanssay B., „What to take away from the European law on Artificial Intelligence”, *Schuman Paper* 757/2024, 1–7;
7. Stanić M., Tintor Lj., „Human rights and Artificial Intelligence – International Public Law and Constitutional Aspects”, *Regional Law Review* (eds. J. Kostić, A. Rodina, T. Russo), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024. 169–178, DOI: https://doi.org/10.56461/iup_rlr.2024.5.ch2
8. Ceranic Perisic J. „Digital transformation: Regulation of Artificial Intelligence in the European Union”, *15th Network Europe Conference European Integration in Times of Security Challenges* (eds. A. Kellerhals., T. Baumgartner, F. Ademi), EIZ Publishing, Zurich 2015, 147–164, DOI: <https://doi.org/10.36862/eiz-784>

Правни извори:

1. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC, *OJ L* 119 of 4 May 2016.
2. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), *OJ L* 2024/1689, 12.July 2024.
3. White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust of 19 February 2020, COM (2020) 65 final.

Интернет извори:

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/ai-pact>, приступ: 31. 5. 2025.

<https://www.whitecase.com/insight-our-thinking/ai-watch-global-regulatory-tracker-united-states>, приступ 31. 5. 2025.

<https://www.federalregister.gov/documents/2023/11/01/2023-24283/safe-secure-and-trustworthy-development-and-use-of-artificial-intelligence>, приступ 31. 5. 2025.

<https://www.nist.gov/itl/ai-risk-management-framework>, приступ 31. 5. 2025.

„Shape of China’s AI regulations and prospects”, <https://law.asia/china-ai-regulations-legislation-compliance-future-prospects/>, приступ 31. 5. 2025.

<https://personalinformationprotectionlaw.com/>, приступ 31. 5. 2025.

Jelena Ceranic Perisic, Ph.D³³

**REGULATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE IN
COMPARATIVE LAW**

***Summary:** Comparative law has seen the emergence of three distinct approaches to regulating the use of artificial intelligence (AI). First, the United States has adopted the so-called market-based model (often colloquially referred to as the “cowboy model”), wherein the development and use of AI are primarily governed by market forces and demand. Second, the People’s Republic of China follows a state-centered model, whereby the central government exercises direct regulatory control over AI. Third, the European Union has chosen a legalistic approach, relying on binding legal instruments to regulate AI. In accordance with this approach, the EU adopted the Artificial Intelligence Act in May 2024. This Act entered into force twenty days after its publication in the Official Journal of the EU—on July 12, 2024—and will become fully applicable as of August 2, 2026. The*

³³ Associate Professor, Faculty of Legal Sciences, University “Apeiron”, Banja Luka.

AI Act constitutes the world's first comprehensive legal framework dedicated to AI. Its primary objective is to ensure that AI developed and deployed within the EU is trustworthy and aligned with fundamental human rights. This paper analyzes the three regulatory models of AI governance outlined above. Additionally, it examines the current legal framework governing AI in the Republic of Serbia.

Keywords: *artificial intelligence, comparative law, European Union, United States, People's Republic of China, Artificial Intelligence Act.*